

“คำพิพากษาที่ดี” (ตอนที่ ๒)

นางอโนชา ชีวิโตโสภณ^๑

การใช้กฎหมาย

สังคมมีพัฒนาการขยายตัวตลอดเวลา ความผูกพันและความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมก็ยิ่งมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น กฎหมายที่ตราออกมาเพื่อใช้เป็นกฎระเบียบของสังคมย่อมไม่อาจครอบคลุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ในสังคมทั้งหมดได้ บางครั้งมีข้อจำกัดในการแก้ไขและการปรับปรุงกฎหมายให้ทันสมัยอาจล่าช้าไม่ทันการ ในขณะที่การใช้กฎหมายให้ถูกต้องเป็นธรรมแม้บางครั้งจะมีขอบเขตหรือถูกจำกัดด้วยบทบัญญัติกฎหมายหรือทฤษฎีต่าง ๆ ก็ตาม ดังนั้น การตีความบทบัญญัติของกฎหมายเพื่อนำมาปรับใช้จึงมีความจำเป็นที่สามารถกระทำได้ง่ายและรวดเร็วกว่าการแก้กฎหมาย ในกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การใช้กฎหมายอาจไม่มีปัญหาเพราะมีประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔ เป็นทางแก้อยู่แล้ว โดยให้ใช้กฎหมายที่มีอยู่ มิฉะนั้น ให้ใช้จารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น เทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง หรือหลักกฎหมายทั่วไป ตามลำดับ แต่ในกฎหมายอาญามีข้อจำกัดในการตีความกฎหมายมากกว่า แต่เมื่อพิจารณาเจตนารมณ์ของกฎหมายอาญาที่เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม บางคดีพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นเห็นได้ว่าเป็นการก่อความเสียหายและอาจส่งผลให้สังคมวุ่นวาย หากไม่มีบทบัญญัติกฎหมายโดยตรงก็จำเป็นต้องใช้การตีความกฎหมายเพื่อปรับใช้แก่คดี แม้จะมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นบ้างก็เป็นหน้าที่ผู้พิพากษาโดยตรงที่จะแสดงความรู้ความสามารถและกล้าหาญในการปรับใช้กฎหมายเพื่อความยุติธรรมและคุ้มครองสังคม

ตัวอย่างที่บรรพบุรุษของเราใช้กฎหมายเพื่อความยุติธรรมและคุ้มครองสังคม เช่น ในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ซึ่งแต่เดิมความผิดฐานลักทรัพย์ นักกฎหมายส่วนใหญ่จะตีความกฎหมายว่าหมายถึงทรัพย์ที่สามารถเอาไปได้ซึ่งคือ สິงหาริมทรัพย์ แต่ต่อมามีคนร้ายลักกระแสไฟฟ้า ศาลฎีกาเห็นว่า กระแสไฟฟ้าแม้จะเป็นเพียงพลังงานแต่มีราคาถือครองใช้ประโยชน์ได้ จึงเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ (คำพิพากษาฎีกา ๘๗๗/๒๕๐๑ ประชุมใหญ่) ซึ่งก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์โดยความเห็นหลากหลายในทางวิชาการ แต่ก็มีอาจารย์คณะนิติศาสตร์ส่วนหนึ่งเห็นด้วยโดยให้ความเห็นว่า ในคดีอาญา การห้ามตีความเป็นโทษแก่จำเลย หมายถึงการตีความแบบเทียบเคียง (analogy) แต่ไม่ห้ามการตีความขยายความ (extensive interpretation) ซึ่งไม่ว่าจะเป็นคุณหรือเป็นโทษแก่จำเลย สามารถทำได้ แต่ทั้งนี้ต้องเป็นการตีความขยายความตามความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์แห่งตัวบทนั้น

^๑ ประธานแผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา

คำพิพากษากฎีกาฉบับนี้ ยังใช้เป็นบรรทัดฐานในการปรับบทลงโทษผู้ลักลอบสัญญาบัตรทรัพย์ และยังใช้เป็นบรรทัดฐานในการตีความว่า การลักทรัพย์หมายถึงการแย่งกรรมสิทธิ์หรือสิทธิครอบครองในทรัพย์สินของผู้อื่นจนกระทั่งเป็นผลสำเร็จก็เป็นความผิด ดังนั้น แม้จะเป็นอสังหาริมทรัพย์หากพฤติการณ์เป็นการแย่งการครอบครองหรือแย่งกรรมสิทธิ์ ก็สามารถปรับบทเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ได้ (คำพิพากษากฎีกา ๔๐๙๖/๒๕๕๓) ดังนั้น ต่อไปนี้ในภายหน้า หากตีความว่าการลักทรัพย์ มีเจตนารมณ์คุ้มครองสิ่งของของบุคคลอื่นที่มีค่าและบุคคลอื่นหวงแหนไว้ใช้ประโยชน์ การลักความเย็น การลักสูตรการทำอาหาร ก็อาจจะเป็นความผิดฐานลักทรัพย์ได้ การใช้กฎหมายดังกล่าวนี้ เป็นตัวอย่างแสดงให้เห็นการใช้กฎหมายได้ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

การใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความ

กฎหมายวิธีพิจารณาความไม่ว่าจะเป็นทางแพ่งหรือทางอาญา เป็นเครื่องมือหรือวิธีการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นกระบวนการในการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงแห่งคดีนำไปสู่การพิพากษาคดีให้ถูกต้องยุติธรรม หลักการสำคัญของกระบวนการพิจารณาที่สากลยอมรับ มี ๓ องค์ประกอบ คือ ต้องเป็นกระบวนการพิจารณาที่ **ยุติธรรม รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อย** (คำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ มาตรา ๖-๑) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในกระบวนการพิจารณา กฎหมายวิธีพิจารณาความจึงมีบทลงโทษคู่ความที่ประพฤติตนไม่เรียบร้อยหรือประวิงคดี เพื่อเป็นกลไกคอยให้คู่ความไม่ฝ่าฝืนกฎหมายวิธีพิจารณาความ แต่บทลงโทษบางกรณีก็รุนแรงและก่อให้เกิดความเสียหายจนเกินสมควร การใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอย่างเคร่งครัดมากเกินไปโดยไม่นำพฤติการณ์ของคู่ความมาพิจารณาประกอบว่า การฝ่าฝืนเกิดจากสาเหตุใด มีเจตนาฝ่าฝืนหรือไม่ สมควรจะต้องถูกลงโทษหรือไม่ คู่ความมีส่วนร่วมหรือเกิดจากการกระทำอื่นที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือไม่ เช่น การอุทธรณ์หรือฎีกาโดยไม่วางค่าฤชาธรรมเนียมใช้แทนเป็นอุทธรณ์หรือฎีกาที่ไม่ชอบ การสอบคำให้การจำเลยในคดีลักทรัพย์หรือรับของโจร ไม่ขัดแย้งไม่อาจลงโทษจำเลยต้องยกฟ้อง เป็นต้น เป็นกรณีที่ทำให้เกิดเป็นผลแพ้ชนะแห่งคดีโดยไม่ได้วินิจฉัยในเนื้อหาของคดีเลย คำพิพากษาที่ตัดสินผลแพ้ชนะโดยใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความเช่นนี้ น่าจะไม่ใช้การใช้กฎหมายที่ตรงเจตนารมณ์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความ

๓. ส่วนพิพากษา

คำพิพากษาส่วนสุดท้าย คือ การชี้ขาดผลแห่งคดีซึ่งเป็นไปตามกฎหมาย แต่มีส่วนที่ผู้พิพากษาต้องใช้ดุลพินิจอยู่ด้วย ดุลพินิจในส่วนนี้ก็ต้องมีเหตุผลสนับสนุนให้เป็นที่ยอมรับได้เช่นกัน

ในคดีแพ่ง เช่น การกำหนดค่าเสียหาย ซึ่งส่วนใหญ่กฎหมายจะวางหลักเกณฑ์ในการกำหนดค่าเสียหายในแต่ละลักษณะอยู่ ต้องใส่ใจค้นคว้าและต้องให้เหตุผลชัดเจนว่า เหตุใดจึงกำหนดค่าเสียหายเช่นนั้น หรือในคดีของศาลเยาวชนและครอบครัวก็จะแตกต่างออกไป ส่วนที่สำคัญและต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ คือ

ค่าอุปการะเลี้ยงดู การตั้งผู้ปกครอง การให้เด็กอยู่ในการอุปการะเลี้ยงดูของฝ่ายใด เพราะจะมีผลถึงอนาคต และสวัสดิภาพของเด็กหรือเยาวชนด้วย

ในคดีอาญา การลงโทษผู้กระทำความผิด มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

๑. เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน
๒. เพื่อเป็นการข่มขู่
๓. เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมให้พ้นภัยจากผู้กระทำความผิด
๔. เพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

ดังนั้น สิ่งต้องคำนึงถึงประการแรก คือ ลักษณะและสภาพความผิดที่จำเลยกระทำ ความร้ายแรงที่สังคมยอมรับได้หรือไม่ สาเหตุแห่งการกระทำความผิดเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้พิพากษาพึงใช้ดุลพินิจกำหนดโทษให้เหมาะสมกับสภาพแห่งความผิดและสภาพของสังคมในขณะนั้น

แผนกคดีเยาวชนและครอบครัวในศาลฎีกา

มิถุนายน ๒๕๖๖